

ACC. N:R M. 15873: 1-10.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Tingal Johansson, Värnamo*
Härad: *Östbo* Berättare: *olika personer; se uppt. bladen.*
Socken: *Div. s:n; se uppt.!* Berättarens yrke: *bakstida!*
Uppteckningsår: *1962* Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lokal - och personhistoria. s. 1-10.
(tillägg till M. 15690: 1-19.)

Lu F 117

27/3-62

Skriv endast på denna sida.

Tillägg till svar på frågelista 117
 Utmed vägen Ohs bruk - Gällaryd kyrka
 några hundra meter söder om Ohs bruk
 står en meter hög sten med följande
 runor inristade: =: 4N1X+Y†: Svenans
 alträ. Då jag under mina ungdomsår ofta
 färdades vägen fram trodde jag mig på-
 träffat en runsten från 1000-talet eller
 där omkring, och avtecknade runorna
 och kunde utläsa ordet Swänans som är en
 gård belägen 2 km. norr om Ohs. Vid efter-
 forskning fram jag att en under förra
 århundradet på Ohs anställd informator
 roat sig rita stenen, vars inskrift vill
 meddela, att här påbörjas den vägsträcka
 som ägaren av Svenans gård är skyldig
 att underhålla med påförande av grus
 o. d. Inskriften är endast omkr. 100 år gammal

117 del

Omkring fyra km. söder om Oks bruk,
vid Oks-öns utfall i sjön Lyen Gällaryd s:n.
finnes gravhögar som man förmodar är
efter ett där fordom lömt fältlag.

Platsen kallas Hertigfallet.

Enl. traditionen stegade här bl. andra
en häröfvere Erik Rör i Dackefejden.

(Anm. av Fingel Johanson. I Boedabergs roman

Dackefejden, nytryck 1929. II del. sid 119 läses

"I trakten av Nydala hade Lille Jörse,

(Dackes underbefälhavare med 400 blek-
ingar tagit ställning bakom ett härr

för att därifrån angripa den förbitande
armén", under en utringad strid nedgjordes

han och hela hans trupp. Angriparens lit.
igenkända därpå, att han hade sex fingrar

på varje hand, och sex tår på varje fot.

Berättaren påstår att han kette Erik Räv och var en sillepackare från Karlhamn. På upptecknarens fråga om Erik Räv varit hertig, eller kallats hertig, svarade berättaren att hertig betyder i detta fall herre eller härförare.

Då riksdagsmannen Fabian Länsson för en del år sedan var i Värnamo och höll föredrag, om Dackefejden frågade han efter "Oret söder om Oks bruk" och i sällskap med ett par herrar for han ut till Oks för att se på platsen för slagfältet, som han hade kännedom om.

Troligen var det en verklighet att Dackehären vid Oks bruk, led nöderlag, som Erland Andersson berättat. Andersson var intresserad bygdeförskare och känd för vederhäftig, och samvinnslig.

I värnamotrakter regerade fordom två småkungar eller hövdingar, Värn och Röm. De lågo ofta i fejd med varandra.

En gång då de drabbade samman med sina härar sårades båda kungarna.

Värn dog i Värnamo och Röm vid Runemo några km. norr om Värnamo.

Dessa båda platser gingo namn efter de båda stupade kungarna.

Berättaren säger att han hört sina föräldrar säga att gravfältet vid Fryelekvärr skulle vara från dessa kungars tid. (Sägenbildningen härleder sig

Troligen av värn = plats med vattendrag (i dialekten "värnsel") som sällan fryser till, eller också av värn = färte eller bog, förvarsanläggning e.d. Och Röm av runstenen

4 vid Runemo. (anm. av Frimyl Johansson)

I skogsmarkerna äter om Tornen Vret
i Värnamo socken, och Eriksberg i Fryele s:n
finnes en del jord- och stenkullar som
befolkningen antagligen varit från förhistorisk
tid. Om dessa går följande sägen:
En gång i grå förntid kom en fiendtlig
hörding, som var bosatt väster om sjön
Hindren, med sitt folk för att bekriega
folket som bodde öster om sjön.
Eller som isen i sjön var tunn, så
mätte den västifrån kommande
krigshären "Törä" dröja något på en ö i
sjön Hindren. Då isen blivit stark nog
tågade de över sjön och upp till bergen,
och mötte den andra krigshären, vilka
nedgjorde ändock de voro så många att
det vinklade av folk som mygglin.
5 Dessa fallna krigare begravas sedan på

platon, som allt sedan dess kallats
"myggkullarna", och ön i Hindsen
kallade man "Tø"

(Uppptecknaren besökte platon för
något 20-tal år sedan, men är
inte fullt säker om, kullarna som
mestadels berättas av stenrös verkligen
vara gravhögar. Men lämningar
av stenhögar efter vedbruk kunde
det heller inte gerna vara enär rönen
lägo på flera bergfällen utan jord.
Strax nedan bergfällan var en källa
varför man kanske kan förmoda
att här fordom varit en kult- eller
offerplats. anmär av Fingal Johansson)

Vid ett besök å gården Björkekulla i
Vastorp s:n. lade jag märke till en omkr.
75 cm hög bautasten bakom boningskuret
på gården. På min fråga angående
stenen upplyste mig gårdägaren om
att utangör stugan nedtacks år
1642 en bonde från en by i Vastorp s:n
av en länsmän som bodde i Björkekulla.
Ett supille med åtföljande gräl och bråk
skulle varit anledningen till dådet.

Gårdägaren sade sig tro att stenen var ett
minne därav.

(På gårdens ägor ett par hundra meter
väster om gårdshuset fann jag flera grav-
stenar, som troligen ej varit föremål
för vetenskaplig undersökning.
anmärkning av Fingel Johansson)

Minnessten över en flitig odlare:

Vid gården Svenamo, en utgård till Ohs bruk i
Gällareds socken, står i ett stort stenrös en
nära tre meter hög bautasten, som vilar
på ett välmurat stenfundament ovanpå
stenröset. Stenen har följande inskrift
inhuggen: "Till minne af Johannes Andersson,
flitig odlare af 60 tunnland jord.
Död vid 77 års ålder 1857."

Brukspatron Nils Archan som ägde Ohs
bruk, och även Svenamo lät odla upp jorden
som stenens inskrift berättar om.

Johannes Andersson var brukspatronens
rättare = arbetsförmän. Och genom att bera
stenen ville brukspatronen huggfästa
minnet av sin arkällne rättare som med
Loppare till hjälp odlade 30 tunnland jord = omkr.
8 30 hektar. Berättaren besökte platsen på 1870-talet.

Korshall: Omkr. 4 km. norr om Värnamo
och 3 km. väster om Nederby i Värnamo s:n
på en liten ö i en mossen står en större
sten med ett inhuggit kors. =
Korset är av samma form som på ett
par av ortens runstenar.

Ön eller holmen i mossen kallas av ortsbefolkning "korshallön" och stenen "korshall".

På stenen går följande rän:

"Då ofred var i orten hade bönderna i Nederby
med sin harkap vandrat ut till ön.

Fienden upptäckte dem och togo sig över
mossen till ön där ett hårt slag utkämpades till seger för angrifarna. De överlevande hade sedan huggit korset och rest
9 stenen som minne över sina stupade kamrater.

Gammalt gränsmärke? I hagmarkerna
å gården Sjöåkra ägor i Fryele socken
något tiotal meter norr om gränsen
mellan Näsbyholms och Sjöåkra ägor
vid Bengtsbo skolkhus, ligger en stor
jordpart sten i vilken är ett hål borrat
och i hålet är inslagen en kopparslag
i vilken är präglad en krona.

Troligen är stenen ett märke av gränsen
mellan Näsbyholm och Sjöåkra ägor fastän
den nu ej ligger i gränsen.

(Näsbyholm ägdes sedan början av 1200-talet
av Skudala kloster. Gården hette då Näs,
ur vilket så många namnformer Näsbyholm
utvecklade sig. Näsbyholm övergick senare till
kronan, och inköptes från kronan 1648 av överste
löjtnant Klingens. ent. dotterning Kristinas
10 köpebrev av den 14 April 1648.)